
Sesja Naukowa w 400-lecie śmierci Mikołaja Reja.

Biuletyn Polonistyczny 12/36, 19-24

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Od 1962 r. Pracownia wydaje drukiem "Rocznik Historii Czo-
sopiśmiennictwa Polskiego"; w r. 1969 ukazał się tom IX w
czterech zeszytach po ok. 10 ark. każdy. Łącznie do końca ro-
ku 1969 wydano 16 zeszytów "Rocznika"; zawierają one rozprawy
i artykuły, materiały /dokumenty i wspomnienia/ oraz recenzje.
Aktualnie redaktorem wydawnictwa jest prof. dr J.Skrzypek, se-
kretarzem zaś - dr J.Myśliński. Ponadto Pracownia wydała do-
tąd 12 zeszytów prac w serii "Materiały i studia do historii
prasy i czasopiśmiennictwa polskiego". W serii tej publikuje
się monografie, prace bibliograficzne /dotąd ukazały się ze-
szyty zawierające bibliografię prasy łódzkiej do 1944 r./, a
także wydawnictwa źródłowe. W ramach tego ostatniego cyklu u-
kazały się "Wspomnienia dziennikarzy o wrześniu 1939 r.". W
druku znajdują się następujące pozycje z tej serii: "Wspom-
nienia dziennikarzy z okresu okupacji hitlerowskiej", J.Myś-
liński, "Studia nad polską prasą społeczno-polityczną w za-
chodniej Galicji 1905-1914", A.Paczkowski, "Prasa polityczna
ruchu ludowego w Polsce 1918-1939" oraz E.Rudziński, "Infor-
macyjne agencje prasowe w Polsce 1926-1939". Redaktorem serii
jest doc. dr J.Łojek, sekretarzem redakcji - mgr A. Garlicka.
Poza serią ukazały się nakładem Pracowni dwa tomy materiałów
z Sympozjum Historyków Prasy pt. "Historia prasy polskiej a
kształtowanie się kultury narodowej" /Warszawa 1967, 1968/.

Dr Jerzy Myśliński

5. SESJA NAUKOWA W 400-LECIE ŚMIERCI MIKOŁAJA REJA

W dniach 20-22 października 1969 r. odbyła się w Warszawie
w Pałacu Staszica sesja naukowa, zorganizowana przez Instytut
Badań Literackich PAN, poświęcona 400 rocznicy śmierci Miko-
łaja Reja. Sesja miała charakter roboczy, analityczny, doko-
nała przeglądu aktualnego stanu badań nad Rejem i epoką, zgro-
madziła przedstawicieli wszystkich ośrodków polonistycznych.
Wygłoszono łącznie 21 referatów, z których większość została
uprzednio powielona i rozesłana uczestnikom Sesji. W dyskusji,
która towarzyszyła wszystkim referatom, poruszono również za-

gadnienia w nich nie ujęte, jak np. sprawę powiazań Reja z ideologią reformacji. Dorobek Sesji zostanie utrwalony w postaci przewidywanego osobnego tomu serii Studia Staropolskie, obejmującego wszystkie wygłoszone referaty i autoryzowane głosy w dyskusji. Dlatego obecnie można się ograniczyć tylko do krótkiej charakterystyki poszczególnych referatów wygłoszonych na Sesji.

Obrady Sesji odbywały się na posiedzeniach plenarnych i w sekcjach historii literatury oraz języka.

Na posiedzeniach plenarnych i w Sekcji Historii Literatury wygłoszono następujące referaty:

Prof. dr Jerzy Z i o m e k: "Krótka rozprawa" i "Kupiec". Problemy struktury dialogu i dramatu u Reja.

Referent określił "Krótką rozprawę" jako dysputę, w której udział biorą nieantagonistyczne strony, "Kupca" zaś - jako dialog, ale dialog w sensie ingardenowskim. Wiele miejsc w referacie zajęły rozważania nad cechami kultury widowiskowej i jej związkami z literaturą.

Prof. dr Jerzy T o p o l s k i: Mikołaj Rej na tle prądów gospodarczych epoki.

Referent scharakteryzował Reja jako typowego przedstawiciela tzw. nowej szlachty folwarcznej, dążącej do powiększenia stamtu posiadania swych dóbr i uzyskiwania z nich jak największych dochodów. W "Żywocie człowieka poczciwego" Rej zamieścił poradnik gospodarowania, przekazując w nim własne doświadczenia i tendencje ogólne wzrostu gospodarczego.

Dr Barbara O t w i n o w s k a: Rej wobec języka rodzimego.

Referentka wydobyla z utworów Reja jego wypowiedzi o potrzebie rozwijania i propagowania języka ojczystego przez pisarzy i te wypowiedzi programowe zilustrowała praktyczną działalnością Reja w tym zakresie.

Doc. dr Tadeusz B i e ń k o w s k i: Rola pisarza w ujęciu Reja i współczesnych.

W referacie omówiono programowe wypowiedzi pisarza z epoki Reja - od Macieja z Miechowa do Jana Kochanowskiego - na temat roli pisarza i literatury w życiu narodu. Rola ta miała polegać na pielęgnowaniu tradycji historycznych, dydaktyce społecznej i rozwijaniu języka rodzimego.

Dr Hanna D z i e c h c i ń s k a: Szlachcic idealny w "Żywocie człowieka poczciwego", czyli narracja perswazyjna.

Referentka ukazała związki genetyczne "Żwierciadła" z europejską filozofią praktyczną i parenetyczną. Rej włączył się w nurt parenetycznej tradycji, ale go spolonizował, aby polski czytelnik mógł dostrzec swe odbicie we wzorcu osobowym przedstawionym przez Reja.

Doc. dr Maria G r z ę d z i e l s k a: Z problemów struktury Rejowskiego epigramatu.

Referentka na licznych przykładach udowadniała założenie, że Rej stworzył kanon narracyjnego oktostychu. Epigramatyczny styl Reja cechował brak paralelizmu składniowego i wyszukanych układów syntaktycznych.

Dr Mieczysław K o r o l k o: Uwagi o rytmie prozy Mikołaja Reja.

Referent zajął się zjawiskami rymotwórczymi występującymi w obrębie "Psałterza Dawidów", "Postylli" i "Żywota człowieka poczciwego". Zjawiska takie - to aliteracje i anafory, zachowanie stosunków liczbowych między równoległymi członami zdań, konstrukcje homoioteleum.

Doc. dr Stefan Z a b ł o c k i: Ze związków twórczości Mikołaja Reja z piśmiennictwem nowołacińskim. Rej między średniowieczem a cyceronianizmem.

Referent podważał pogląd o "prostactwie" Reja. "Inność" Reja na tle ówczesnej literatury polegała - jego zdaniem - po prostu na odrzuceniu przez niego cyceronijskiego stylu retorycznego, przyjmowanego przez ogół humanistów, dla których pisanie stylem retorycznym równało się uczoności. Wykształcenie Reja polegało na dużym odczytaniu i przemyśleniu własnych lektur.

Dr Maria A d a m c z y k: "Żywot Józefa..." Mikołaja Reja w świetle badań porównawczych.

Referat wymieniał wszystkie znane utwory dramatyczne dotyczące dziejów Józefa patriarchy, które mogłyby być bezpośrednim źródłem lub wzorem dla Reja. Utwór Reja jest dziełem oryginalnym, gdyż brak dowodów bezpośredniej jego zależności od obcych dramatów.

Doc. dr Jerzy S t a r n a w s k i: "Figliki" wobec "Żwierzyńca".

Referat wykazywał ściśle związki tematyczne "Figlików" ze "Żwierzyńcem". Opracowując w obu zbiorach te same tematy, Rej postarał się zamieścić w "Figlikach" znacznie więcej humoru i dowcipu.

Doc. dr Janusz P e l c: Dialog i wizerunek. Dwa dominujące typy konstrukcji w poetyce Reja.

Referent wyodrębnił w twórczości Reja okres wcześniejszy, w którym dominowała dialogowa konstrukcja wypowiedzi, i okres późniejszy /od połowy lat pięćdziesiątych XVI w./, kiedy Rej używał konstrukcji wizerunkowej. O ile pierwsza konstrukcja służyła do wypowiedzi krytykujących rzeczywistość i ludzi, to konstrukcja wizerunkowa służyła Rejowi do parenetyki pozytywnej. Przyjęcie tezy o rozwoju i doskonaleniu się twórczości Reja pozwoliło referentowi stwierdzić, że "Krótka rozprawa" nie jest bynajmniej szczytowym osiągnięciem Reja.

Doc. dr Tadeusz W i t c z a k: Do genezy dialogu "Kot ze lwem".

Referent wskazywał jako źródło epizodu w dialogu Reja, gdzie dworzaniń pragnący sprawdzić, czy rzeczywiście lew boi się koguta, został przez lwa napadnięty, fakt autentyczny. Na Wawelu istniała menażeria i trzymano w niej lwy. Rej mógł być świadkiem takiego nieudanego eksperymentu.

Dr Stefan N i e z n a n o w s k i: Recepcja Reja w literaturze staropolskiej.

Referent wykazywał, że Rej był pisarzem świadomym swych celów, miał swój program literacki i styl indywidualny, programowa rodzimość Reja była jego świadomym wyborem. Z tego względu Rej stał się prekursorem i teoretykiem niektórych cech sarmackich i z tego też względu stał się drugim obok Kochanowskiego klasykiem literatury. W wieku XVI Rej był jeszcze popularny, w wieku XVII tylko się go wspomina. Poetyka Reja jest już wtedy nie do przyjęcia.

Mgr Irena R o s t k o w s k a: Z doświadczeń bibliografa Reja.

Referentka - autorka znajdującej się w druku "Bibliografii twórczości Reja" - podzieliła się uwagami o swej pracy,

jej trudnościach i osiągnięciach. Bibliografia zawierać będzie obraz twórczości Reja pełniejszy niż znany dotychczas.

Mgr Elżbieta S t a n k i e w i c z: Maciej Wirzbięta, wydawca Reja.

Referat był próbą hipotetycznego /bo nie zachowały się żadne dokumenty/ ukazania współpracy Reja z jego wydawcą i drukarzem - Wirzbięta. Rej prawdopodobnie finansował sam własne wydawnictwa ukazujące się w drukarni Wirzbięty i dlatego edycje jego dzieł są prawdziwymi okazami sztuki typograficznej.

Prof. dr Maria Renata M a y e n o w a: O niektórych zagadnieniach wydawniczych Reja.

Referentka z perspektywy długoletniej pracy edytorskiej nad tekstami Reja przedstawiła na przykładzie "Wizerunku" w wyd. Wirzbięty problemy, jakie napotyka współczesny wydawca. Takimi problemami są m.in. interpunkcja, którą ustalić można przy pomocy analizy zdaniowej, oraz komentarz, wymagający znajomości poetyki historycznej i realiów XVI-wiecznych.

W Sekcji Języka wygłoszono cztery referaty:

Prof. dr Władysław K u r a s z k i e w i c z: O fleksji w "Wizerunku" Reja.

Na przykładzie odmiany rzeczowników oraz zaimków dzierżawczych referent dokonał analizy fleksji w "Wizerunku". Fleksja rzeczowników jest typowa dla polszczyzny XVI-wiecznej.

Prof. dr Ewa O s t r o w s k a: O artyzmie toku składniowego w "Wizerunku" Reja.

Referentka przyjęła założenie, że "Wizerunek" został napisany w układzie dystychicznym. Według tego założenia przeprowadziła analizę interpunkcji oraz toku składniowego w dwuwierszu.

Doc. dr Krystyna P i s a r k o w a: Wybrane elementy kolokwialne w składni Reja.

Referat zawierał analizę konstrukcji, w których występują elementy kolokwialne, a szczególnie składni kolokwialnej i przysłów.

Dr Maria K a r p l u k: Autorstwo "Historii w Landale".

Na podstawie analizy słownictwa "Historii" i oryginalnych

utworów Reja referentka stwierdziła, że "Historia" wyszła ze "szkoły Reja", nie zaś spod pióra samego Reja.

Podsumowania obrad Sesji dokonał prof.dr Jerzy Ziomek. Wskazał on na niewątpliwy pożytek, jaki przyniosło zaprezentowanie wyników pracy tylu warsztatów badawczych, i dał wyraz przekonaniu, że Sesja nie zamknęła badań nad Rejem, a tylko była ich etapem.

Doc.dr Tadeusz Bienkowski

6. Z WYDAWNICTW INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH

Paulina Buchwald-Pelcowa: Satyra czasów saskich. Str. 347, 3 nlb., ilustr. 10. Cena zł 68,- Ossolineum. Wrocław-Warszawa - Kraków 1969. Studia Staropolskie, t. XXV.

Wybierając za temat swojej pracy satyrę czasów saskich, autorka zajęła się w niej utworami, w których - przy pomocy środków właściwych satyrze - przeprowadzona zostaje krytyka zaobserwowanego zła, zarówno w życiu prywatnym, jak publicznym, oraz wprowadzone zostają, jako przeciwieństwo do tych negatywnych stwierdzeń, pewne postulaty pozytywne. Ramy chronologiczne pracy, określone w tytule jako "czasy saskie", wyznacza okres panowania w Polsce dwóch Augustów: II i III, obejmujący lata 1696-1763, przy czym autorka stara się uwydatnić ukazane w badaniach ostatnich lat różnice kulturowe i literackie między początkiem tego okresu a jego schyłkiem.

Materiał wykorzystany w pracy pochodzi w przeważającej mierze z przekazów rękopiśmiennych w ówczesnych sylwach czy zbiorach miscellaneów historycznych i literackich.

Michał Głowiński: Powieść młodopolska. Studium z poetyki historycznej. Str. 301, 3 nlb. Cena zł 55,- Ossolineum. Wrocław-Warszawa-Kraków 1969. Z Dziejów Form Artystycznych w Literaturze Polskiej, t. XIII.